

RIMASZOMBAT

Irtta: *Szombathy Viktor*

LÉÍROM ezt a szót: *Rimaszombat*, s percekig nézem a betűket, amint egymás mellé sorakozva szülővárosom nevét adják. A betűk képpé folynak össze s ha e városnevet olvasva látom, csaknem annyit mondanak, mint: *Édesanyám!* «Rimaszombat» mondom áhitattal, csendesen, ha olykor egyedül vagyok s hirtelen elszégyellem magam. Úgysem érti senki. Ki ért egy üres városnévből, ha nincsenek személyes emlékei róla!?

Rimaszombat, — mondják sokan és néha mosolyogni kezdenek. — Gömörmegye mindig úgy él a képzeletben, mint Gascogne a színházlátogató előtt. Szokás még ma is Gömört és Sáróst bizonyos tulajdonságokban egymással párosítani: Komárom táján azt mondják, hogy minden idegen, nyugtalan s különös eszme Gömör felől érkezett, a csallóközi ember számára Gömör megye, — mint a gyermekek előtt az üveghegyeken túl elterülő titokzatos Almaország, — hétnapi járásra, rögtön az Ipolynál kezdődik s tart talán Kassáig is. «Az már gömöri ember»: mondják az északkeletről jött-mentekre, kicsit keleti, kissé nyughatatlan, úrhatnám, furcsabeszédű. Nem alföldi. Igen, a gömöri ember a hegységi magyarnak a típusa, a palócé s a barkóé, még az ősi településből való, a természettel s a viszonyokkal többet kellett küzdenie, magyar, szláv, német választóvonalon lakott s külön országnak, Gömörországnak jelölte földjét.

Ennek az országnak székvárosa Rimaszombat. Székváros, nyolcezer lakossal, de a nyolcezer lakosnál nagyobb szereppel s jelentőséggel.

Valami megfoghatatlan varázsa van ennek a városkának: derűs, színes emlékképeket juttat eszünkbe s mivel alaphangulata a palócos derű, dehogyis haragszik meg a rimaszombati ember ezért a szójátékért, amit pedig bosszantásukra találtak ki egykoron a papucsban járó libáról.

Nem, ezért nem bosszankodunk, de miért is bosszankodnánk, amikor Mikszáth a mi gimnáziumunkban tanult s kedélyességének kamrájába a rimaparti nép is szállított egy polcra valót, amikor a nemzet csalóánya, Blaha Lujza Rimaszombatban született s a gyermekverseknek mindmáig utólérhetetlen költője, Pósa Lajos is a rimaszombati öreg gimnázium küszöbét taposta.

Mintha egy időben a Magyar Géniusz összebeszélt volna a Titkok Tudójával s a rimaszombati kémények felé irányította volna a gólyákat, hadd tegyék erre a friss talajra, üde környezetbe új vendégeit ennek a világnak. Mert Rimaszombatban látta meg az első napsugarat az első magyar szobrász, Ferenczy István és itt született a legszebb magyar allegóriák költője, Tompa Mihály. Hogy a galéria teljesebb legyen: az első, nagy magyar ötvösművész, Szentpétery József és a nyolcvanas évek érdemtelenül elfeledett beszélyírója, a Kisfaludysta Bodon József. Még nem teljes a névsor: Rimaszombaté a tudós professzor Hatvani István, aztán Berecz Károly, Petőfi barátja. Mondjuk-e el, hogy Petőfi táblabírósága is gömöri s hogy Rimaszombatban oktatta művészetére Izsó Miklóst Ferenczy István? Rimaszombat mellett született a negyvennyolcas idők egyik vitéz tábornoka, Kmetty Károly.

A városka ezt a sok híres embert megbecsülte s a reáháramlott dicsőséget nemes szerénységgel viselte. Író, szobrász, ördögös tudós, katona, műiparos: a rimaparti városka gazdagon ontotta a tehetségeket, kifogyhatatlanul. A levegőjében volt valami termékenyítő, gazdagító, a levegőjében, a Rima susogásában, a szabadkai erdő illatában.

Már 1270-ben említik okleveles Rima-zumbath városát, van egy szép mondánk is, amely szerint az éppen arra járkáló okos Zsigmond király adta neki a Rimaszombat nevet, szombati napon lévén a folyócska partján népes vásár. A tatárpusztítás után hét falu egyesült várossá, mint a kalocsai érsekség tulajdona. Említsük meg István érsek bölcs rendelkezését. Sarkalatos elv gyanánt mondotta ki, hogy a község papja olyan legyen, aki a nép anyanyelvén beszélni tud. Ezért aztán Rimaszombat papja mindmáig csak magyar lehetett. A csehszlovák állam ugyan ebbe a kérdésbe is bele akart nyúlni, hálaistennek azonban, kevés sikerrel. Rimaszombatot elmagyartalanítani nem sikerült, pedig a legutóbbi népszámlálás már ötven százaléknyi szlovák lakost mutatott ki. Ez a szám, tudjuk, korántsem hiteles. Való igaz azonban, hogy a rimavidék szláv beözönlés igen erős volt, a csehszlovák terv szerint húsz esztendő alatt akarták elszlovákosítani a Rima völgyét. A rimaszombati őspolgár, a kisiparos, a kiskereskedő, a néhány megmaradt szellemi foglalkozású polgár azonban ennek ellenállott s egyesületeinek védőbástyái mögé menekült.

A háború előtt, mint minden megyei városban, itt is úr volt a társadalmi rétegződés. A megyében egyedül Dobsinán tudták megvalósítani ezt a rétegződés nélkül fenálló társadalmi rendszert, ám Rimaszombat, ahol a «megye» erősen uralkodott, már «klik-

kekre» oszlott s a megye urai meglehetősen különváltak a polgárságtól. Ez a hiú rétegződés a csehszlovák megszállás első éveiben nyomtalanul eltűnt s remélhetőleg, nem is bukkan föl többet. A megfogyatkozott, összeverődött magyarság külföldi rétegei egymásra találtak s új alapokon rendezték be életüket. A polgárság, az ősi «gyöker» ismét szerepet kapott, a polgári életszínvonal lett az uralkodó. A Sajóvölgyének s a Rimavölgyének dzsentri-osztálya lassan visszahúzódott, Tornalján találta meg saját központját. A régi nemesi osztálynak azonban az a néhány képviselője, aki az új kisebbségi életben szerepet vállalt, rögtön az élre állott s a szlovákiai magyar közéletben vezető szerepet vitt. Ezek kevesen voltak.

Az örök versenytárs, Losonc, jobb közlekedési lehetőségeivel, több gyárával s az időkhöz alkalmazkodóbb szellemével megelőzte Rimaszombatot. A harc ugyan a Kecskemét-Nagykőrshöz hasonló irodalomtörténeti arányokban nem indult meg, de Rimaszombat lelkében mégis nyomot hagyott s mivel kissé mellőzve érezte magát, önmagába menekült. Kifejlesztette saját «rimaszombatiságát», ezt a provinciális ízű, kisvárosi, gubószerű magatartást, amit sokan megmosolyogtak ugyan, de, kitűnő védekező eszköz volt s a kisváros számára elsőrangú fegyver, aztán, amint az idők bebizonyították, az egyedül lehetséges megoldása annak, hogyan maradhat a kisebbségi magyar város magyarnak. A magatartást elfogadhatóvá tették s Rimaszombat kissé vérző fejjel, fogait összecsiszorítva megmaradt magyarnak, noha a kísértés, az ellenhatás az északról rohamozó szláv értelmiség részéről nagy volt. A város magyarsága rohamosan elszegényedett s ugyanakkor látnia kellett, hogy a Tiszolc vidékéről beözönlő új urak milyen jó módban élvezik államuk alapításának örömeit.

A magyar pártoknak mégis erős vára maradt a rimaparti város, — bátran vállalta a harcot, akár börtönök árán is, — a Polgári Kör s a Katolikus Kör, a SzMKE kultúrát ápolt, írói s művészei támadtak, gimnáziumában a bátor magyar szó nem halkult el, az üldöztetések ellenére sem, a múzeum magyar jellegét sem lehetett eltüntetni.

A város most kezd újra berendezkedni. Tapogatózva keresi életlehetőségeit, tapogatózva, bénán, mert két végtagját lemetsették. De a Tompa szobron magyar színekből fontak koszorút s a magyar Himnuszért már nem jár Kassán háromhónapos vizsgálati fogság.

Ez a kedélyes, kedves, sajátos kis magyar város bizonyosan megtalálja útját s szívvel-lélekkel menetel együtt a magyar milliókkal.